

Smykkeskrinet

Jens Ingvordsen

I februar 2017 åbner Den Gamle By den permanente udstilling Smykkeskrinet, danske smykker fra det 20. århundrede. Udstillingen viser en smykkesamling, hvis lige ikke ses andre steder i verden. Samlingens knap 1000 smykker giver et dækkende billede af nationale og internationale strømninger i det 20. århundrede, der alle sætter deres præg på dansk smykkekunst. Museumsinspektør Jens Ingvordsen præsenterer i denne artikel en håndfuld smykker fra samlingen, der fortæller om stil, tid og inspirationskilder.

Broche 1900-08

Brochen med stiliseret bladværk med to malakitter og syv hængere med ametyster er lavet af Mogens Ballin i København.

Omkring år 1900 blev danske kunsthåndværkere grebet af en ny måde at anskue deres omgivelser på. Man lod sig inspirere af grøftekantens blomster, markens insekter, himlens fugle og havets fisk. Naturens organiske former blev stiliseret til slyngede og bølgende ornamenter.

De nye tider vidner også om kunsthåndværkernes interesse for håndværket som en modpol til den industrielle massefremstilling med maskinelt prægede smykker. Håndværk, om end mange smykker er beregnet til serieproduktion.

Målet var kvalitetsbrugsgenstande til alle. Mogens Ballin skrev i 1900: "Det er min Agt at lave Ting, som selv den allermindste

Broche fremstillet 1900-08 i København af Mogens Ballin, der var med til at bane vejen for skønvirke-stilen i Danmark. Foto: Henrik Bjerg.

Pung kan betale, Folkekunst – og ikke raffineret Kunst for rige Parvenuier”. Fra værkstedet i Hellerup revolutionerede Ballin i 1900-08 dansk smykkekunst med sine ideer, sine evner og sin formsans.

Navnet skønvirke blev lanceret i 1907 som erstatning for ordet kunstindustri. Stilen fornyede dansk kunstindustri, der blev internationalt anerkendt. Der er paralleller til den tyske jugendstil, den franske art nouveau og den engelske arts and crafts movement.

Armbånd 1947

Efter Danmarks befrielse i 1945 begyndte arkitekter og billedhuggere for alvor at arbejde med smykker. En række designere ændrede i 1950'erne og 1960'erne vort syn på formgivning og kvalitet, ja dansk smykkekunst. Smykkerne nåede et kvalitetsmæssigt niveau og en designmæssig bredde ikke set siden 1900-tallets begyndelse.

Armbånd designet 1947 af den sprælske Henning Koppel og fremstillet hos Georg Jensen i København. Armbåndet viser Koppels sikre sans for form og design. Foto: Henrik Bjerg.

Den vigtigste formgiver af danske smykker var billedhuggeren Henning Koppel, der fra 1945 designede smykker for Georg Jensen i København. Koppels arbejder er som abstrakte skulpturer, og forbliver enestående i dansk smykkekunst.

Armbåndet her viser Henning Koppels sikre sans for form og design.

Vedhæng 1944

Danske kunstnere har siden 1880'erne været fascineret af japansk kunst. Det var ikke særegne japanske motiver, der fængede, men den realistiske gengivelse af naturens mangfoldighed i stort og småt.

Smykket, et vedhæng af jern indlagt med delvist forgyldt sølv, er designet af kunstneren Arno Malinowski og fremstillet hos Georg Jensen i København.

Inspirationen er en tsuba, en japansk sværdprydelse, som Arno Malinowski ejede. Japanske sværdprydelser er ofte af jern med indlægninger i andre metaller. Den klare parallel til Japan ses af form og motiv, materiale og materialesammensætning.

Vareknaphed fulgte den tyske besættelse af Danmark, og røbes her af materialet. Import af guld, sølv og stene blev afbrudt. Der blev indført kompensationspligt, hvor man kun kunne købe nyt sølv, hvis man afleverede en tilsvarende mængde gammelt

Vedhæng af jern med indlagt sølv designet 1944 af Arno Malinowski og fremstillet hos Georg Jensen i København. Under Anden Verdenskrig var der mangel på sølv, og andre materialer blev taget i brug. Foto: Henrik Bjerg.

sølv. Kreativiteten blomstrede. Nye materialer, som jern og bronze, moseg og ben, emalje og lak, blev taget i brug. Dansk smykkekunst nåede af lutter nød nye højder.

Broche 1910-17

I første halvdel af 1900-tallet indeholdt smykker tit stiliserede elementer fra naturens mangfoldige frembringelser. Yndet var det stiliserede bladværk med blomster og indfattede kulørte, rundslebne stene.

Den hammerslåede broche er lavet af Evald Nielsen i København. Det fine bladværk med dets blomster, hvorfra de indfattede månesten vokser frem, er lavet med en sikker hånd. Andre forsøgte at efterligne indfatningsmåden, men denne form for strakt fatning omkring stenene forbliver et særtræk for Evald Nielsen.

Den hammerslåede overflade understreger det håndværksmæssige præg, og er en ledetråd i dansk smykkekunst i første tredjedel af det 20. århundrede. De synlige hammerslag var et oprør mod en dansk håndværkstradition, som fordrede en højpoleret overflade. Inspirationen kom igen fra japanske metalarbejder.

Broche fremstillet 1910-17 af Evald Nielsen i København. Evald Nielsen var en sand mester i kunsten at indfatte stene i sølv. Foto: Henrik Bjerg.

En af de første, der brugte teknikken, var Mogens Ballin. Mestersvenden på Ballins værksted hed i 1901-02 Georg Jensen. Da Georg Jensen i 1904 startede som selvstændig sølvsmed, perfektionerede han denne teknik. De næste par årtier frem var han den ypperste eksponent for det hammerslåede sølv.

To brocher 1913-20

Nogle smykker er unika, andre seriefremstillede, men stadig som håndværk. De serieproducerede smykker reducerede omkostningerne ved fremstillingen og fremmede muligheden for at nå et større publikum.

Som et eksempel på serieproduktion er her to brocher med stiliseret muslingeornamentik designet af Kay Bojesen og fremstillet hos P. Ørsnæs Enke & Søn i Aalborg.

Brocherne er støbt i samme form. Den ene har to sølvkugler i en cirkulær fundering, hvor den anden har to røde koraller. Dette påvirkede salgsprisen, men kunne også være et udtryk for kundekredsens specifikke ønsker.

To brocher henholdsvis med sølvkugler og røde koraller designet af Kay Bojesen og fremstillet 1913-17 hos P. Ørsnæs Enke & Søn i Aalborg. Forskellen på brocherne kunne både være et udtryk for kundens specielle ønsker og økonomiske formåen. Foto: Henrik Bjerg.

Bojesen var en formidabel designer af skønvirkesmykker, men også en af skønvirketidens banemænd. I 1928 gjorde han i en artikel op med industriens maskinelt udførte og forlorne håndværkspræg. Artiklen fik mange kunsthåndværkere til at kigge i nye retninger.

Dansk smykkekunst i det 20. århundrede afslører en mangfoldighed af udsagn og indtryk. Ethvert smykke er og forbliver et lille kunstværk i sig selv.

Fakta

Smykkesamlingen er over knap 40 år blevet skabt af ægteparret Marion og Jörg Schwandt fra Berlin, og blev i 2013 erhvervet af Den Gamle By. Erhvervelse af samlingen, udgivelsen af et katalog og skabelsen af det underjordiske museum Smykkeskrinet er kun blevet muliggjort af en storslået donation på godt 14 mio kr fra Aage og Johanne Louis-Hansens Fond.

The jewellery box

Jewellery is not just jewellery; rather, it bears witness to the age in which it was created.

In February 2017 Den Gamle By will open the permanent exhibition Smykkeskrinet – danske smykker fra det 20. århundrede (The Jewellery Box – Danish Jewellery of the Twentieth Century). The exhibition displays 510 pieces of jewellery from a collection the likes of which have not been seen anywhere else in the world.

The collection provides a comprehensive picture of the national and international trends in the twentieth century that made Danish industrial arts world-famous. In the article Curator Jens Ingvordsen presents a handful of the pieces of jewellery and their special characteristics.